

Til Klima- og miljødepartementet
v/klima- og miljøminister Tore O. Sandvik

Hol 30.09.23

Innspill til tiltaksplan for Hardangervidda villreinområde etter dialogmøte 16.09.24

For kommunene på østsiden av Hardangervidda; Tinn, Rollag, Nore og Uvdal, og Hol, er villreinen en viktig del av vår felles natur- og kulturarv, og det er avgjørende å ivareta denne ressursen på en måte som balanserer både miljøhensyn og samfunnsinteresser.

Det er positivt at det legges opp til dialog og muligheter for innspill før endelig forslag til en tiltaksplan legges ut til høring. Vi vil imidlertid påpeke at informasjonen som ble gitt muntlig i møtet på Geilo om muligheten for å sende skriftlige innspill i løpet av 14 dager etter møtet, samt om oppfølgingsmøter på Teams, burde vært kommunisert skriftlig til kommunene i forkant av møtet.

Bruksrettigheter på Hardangervidda har historisk vært regulert gjennom lov og praksis, helt tilbake til Magnus Lagabøters landslov og frem til vår tids reguleringer gjennom Fjelloven. Disse rettighetene har vært avgjørende i forvaltningen av området, og ble lagt stor vekt på i beslutningene om vern av Hardangervidda nasjonalpark.

Forvaltningen av Hardangervidda er et komplekst område, der både miljøforvaltning og tradisjonelle rettigheter må tas i betraktning. Gjennom århundrer har bygdene rundt Hardangervidda forvaltet villreinen og ressursene på vidda basert på erfaringer overført fra generasjon til generasjon. Denne lokale kunnskapen er en uvurderlig ressurs som fremdeles må hensyntas, og innlemmes i den moderne forvaltningen.

Forvaltningen og bruksrettighetene er begge avgjørende faktorer for å kunne bedre villreinens levekår. Samtidig er det viktig å videreføre den rettmessige næringsutøvelsen som både har vært og er et avgjørende bidrag til bygdene rundt vidda. Da det alltid har vært en nær sammenheng mellom menneskelig aktivitet og naturen på Hardangervidda, må forvaltningen sikre at bygdene rundt vidda fortsatt kan drive en bærekraftig næring, basert på jakt, fiske, fangst og beite.

Vi er derfor positive til at dagens tiltaksplan legger opp til et samarbeid mellom statlige organer, kommunene og rettighetshaverne. Det er viktig at forvaltningen av villreinen skjer i nært samarbeid med dem som har lang erfaring og kjennskap til områdets økologi og bruksområder. Samtidig er det viktig å bruke moderne forskning for å sikre at beslutningene er basert på god dokumentasjon og at de tiltakene som iverksettes er langsiktige og bærekraftige.

Vi etterlyser også statens rolle i tiltaksplanen. Staten er dette arbeidets største aktør og må ta en større rolle, spesielt med tanke på økonomiske og strukturelle løft. De store løftene for å tilrettelegge for bedre leveområder for villreinen innebærer store kostnader som bør sikres gjennom statlig finansiering.

Vi håper at tiltaksplanen vil bidra til å opprettholde et sunt økosystem for villreinen samtidig som den tar hensyn til de historiske og sosiale båndene mellom menneskene og naturen. Planen må forene tradisjonell kunnskap gjennom generasjoner med moderne vitenskap for å kunne sikre en fremtidsrettet forvaltning som ivaretar både naturen og lokalsamfunnene.

Vi vil ut fra der vi er nå i denne prosessen, poengtere noen områder vi ser kan være et utgangspunkt for videre arbeid og diskusjoner med tiltaksplanen:

1. Det er viktig at kjerneområdet for tiltakene er nasjonalparken, og at sentralvidda og særlig viktige områder for villreinen, er der de største tiltakene settes inn, da disse vil være mest effektive. Utover mot randsonen må det i større grad tas hensyn til forvaltning, bruksrettigheter og praksiser. En slik tilnærming vil øke forståelsen og dermed også aksepten for tiltakene i befolkningen.
2. Bruksrettighetene til beite, fiske og jakt på vidda har i dag en sunn og velregulert praksis. Forberedelsene begynner tidlig på våren med transport og tilrettelegging via et løyvesystem som er regulert gjennom lov om motorferdsel i utmark. Dette behandles lokalt av kommunene og sikrer en god lokalkunnskap, som er gunstig opp mot hensynet til villreinen og annet vilt ved behandlingen av søknadene. Transporten skjer langs etablerte stier og ruter, og er nødvendig da avstandene er store og utstyr og gods er av betydelig mengde.
3. Vi er kritiske til endringer som kan påvirke de etablerte rutinene og rettighetene. Det er særs viktig for kommunene at nye tiltak ikke endrer de veletablerte og velprøvde metodene som fungerer godt, som både ivaretar villreinen og de andre rettmessige bruksformålene ved forvaltningen. Vi ser det derfor heller ikke som hensiktsmessig å ha tidsbegrensninger av kjøring knyttet til før og etter 1.april, da dette vil være særlig problematiske for næringsutøvelsen. Tidspunktet bør kunne være dynamisk i forhold til påskens dato og andre lokal forhold.
4. Vi ønsker å understreke følgende i innspillet til tiltaksplanen, selv om dette også er en del av arbeidet med ny motorferdselslov og ny forvaltningsplan: Nødvendig transport på godkjente traktorsleper i forbindelse med villreinjakt er i dag tillatt og direkte hjemlet innenfor villreinområdet som ligger utenfor nasjonalparken. Innenfor verneområdet må det søkes om dispensasjon hos tilsynsutvalget. Dette er fjernet i forslag til ny motorferdsellov og er foreslått erstattet med at departementet skal kunne gi forskrift som gir bestemte kommuner adgang til å åpne for bruk av motorkjøretøy for uthenting av storvilt. Motorferdselsutvalget ble nedsatt for å følge opp Stortingets vedtak om å «... fremme forslag om revidering av lov om motorferdsel i utmark og vassdrag med sikte på økt lokalt selvstyre og redusert byråkrati knyttet til praktiseringen av loven, samtidig som hensyn til natur og friluftsliv blir ivaretatt.» Våre kommuner kan ikke se at nytt forslag ivaretar intensjonen om økt lokalt selvstyre og redusert byråkrati, og en slik endring vil trolig redusere det lokale engasjementet for forvaltningen av villrein. En viktig beskjed fra våre kommuner til klima- og miljøministeren er derfor at denne endringen ikke må gjennomføres.
5. Viktigheten av tunneller på Rv 7, først og fremst den foreslåtte Dyranut-tunnelen. Denne tunnelen vil ivareta villreinens mulighet til å bevege seg mellom Hardangervidda og Nordfjella, men også nasjonale, lokale og næringslivsmessige behov for transportmessige forutsigbarhet og regularitet over vidda. En helårlig forbindelse mellom Tinn og øvre Numedal er viktig for å knytte lokalsamfunn med felles interesser i Telemark, Øvre Numedal og Hallingdal, tettere sammen. Forbindelsen er sterkt ønskelig i et samfunnsøkonomisk perspektiv, da en slik helårlig nord-sør akse er fraværende på denne siden av vidda. Det er derfor ønske om å få til en prøveordning på 4 år med vinteråpen vei over Imingfjell. I tiltaksplanen er det forslag om tunnel mellom Tinn og Øvre Numedal. Åpen vei over Imingfjell vil være en fullgod ordning frem til en eventuell

tunnel blir realisert. Denne ordningen vil også være reversibel om det skulle vise seg å ha ulemper for villreinen.

Realisering av tunneler og veier fordrer et nært samarbeid mellom departementene (Klima og miljø, samferdsel og energidepartementene). Vi vil også foreslå at en her ber om bidrag fra internasjonale aktører, da disse tiltakene er et ledd i å oppfylle kravet om å sikre den siste europeiske villreinens eksistens.

6. Vi støtter også tiltak om å bygge landbruer som kan gjenopprette villreinens gamle trekkveier som ble blokkert under tidligere anlegg og kraftutbygginger. Hensyn til villreinens leveområder ble den gangen ikke vektlagt på samme måte som i dag. Landbruer er nødvendige, store tiltak som vil kunne forbedre villreinens leveområder og gi et stort løft for en fremtidig bærekraftig forvaltning.
7. Ut fra resultatene av automatiske tellinger og digital analyse av stravadata konkluderes det med økt ferdsel på vidda. Ingen av overnattingsbedriftene kan vise til statistikk som underbygger disse dataene, derfor må økningen i trafikken i nasjonalparken og på Hardangervidda være knyttet til utstrakt, uorganisert ferdsel. Dette inkluderer turister som benytter seg av ny teknologi og utstyr. Bruk av bobiler og telt og transportmidler som el-sykler, kiter og friluftsskøyting med hundespann har økt presset på villreinens leveområder. Vi foreslår regulering av veitilkomst, parkeringsplasser og tekniske hjelpemidler som legger til rette for turister i pressede villreinområder, uten at dette hindrer rettighetshavernes forvaltning av vidda.
8. Effekten av å stenge hytter, legge ned og endre stinettet, særlig i randsonene, kan øke omfanget av den forut nevnte uorganiserte bruken av Hardangervidda. De tradisjonelle, betjente turisthyttene har opplevd en trafikknedgang siden 1990-tallet og frem til i dag. De er avhengig av nettet av løyper og stier, og tilgang til hyttene tilstrekkelig tid av året. Hvis nødvendig, kan det vurderes å flytte ubetjente hytter og stier/løyper som hindrer villreinens fremkommelighet mellom kalvingsområdene og sommerbeitene, men de betjente hyttene må sikres vilkår som gjør det mulig å fortsette driften innenfor dagens kapasitet. Det er også viktig å påpeke at de betjente turisthyttene utgjør en arena for å kunne formidle nyttig informasjon om villreinens tilstand og den menneskelige påvirkningen, og gi besøkende både råd og anbefalinger som vil kunne bedre villreinens levestandard. Disse hyttene har dype røtter i viddas historie. For eksempel er Krækkja turisthytte i landskapsvernområdet nord for Hardangervidda, Hol kommunes eldste turistbedrift som åpnet for turgåere allerede i 1879!
9. I forbindelse med bekjempelsen av CWD har beitenæringen allerede utført de fleste av tiltakene som foreslås. Dette gjelder i stor grad tiltak med salteplasser. Derfor ser vi det som lite hensiktsmessig å pålegge disse ytterligere tiltak i denne omgangen.
10. Forskermiljøet og deres CWD håndtering har ført til en utstrakt bruk av motorisert ferdsel knyttet til aktiviteten på vidda. Dette foregår på helårsbasis og har til hensikt å komme nært innpå villreinen bl.a. for GPS-merking og for å hindre reinen fra å krysse RV7 nordover mot Nordfjella. Konsekvensen av og evt. endring i denne aktiviteten bør også vurderes i tiltaksplanen. Utfordringen med CWD gjør at villreinens situasjon på Hardangervidda er forskjellig fra de andre villreinområdene, og disse tiltakene vil påvirke hvor snarlig en kan se bedringer i villreinens tilstand.

11. For å kunne legge bedre til rette for en hensiktsmessig bruk av randsonen av Hardangervidda, som ivaretar både villreinens behov, forvaltning og bruksberettiget næringsutøvelse, ser våre fire kommuner behov for en aktiv besøksforvaltning for å styre trafikken i disse områdene. Løpende dialog og riktig og viktig informasjon er avgjørende. Forsøk på direkte dialog mellom SNO og kitemiljøet rundt Haugastøl har f.eks. bidratt til at nettsiden til Oslo kiteklubb har blitt brukt til å opplyse om hvor kitere kan drive sin aktivitet, og dialog med kitere i dette området – både norske og utenlandske, viser at informasjonen har nådd frem.
12. Vi vil også påpeke påvirkningen klima, sykluser og rovdyr kan ha for villreinen. Dette er lite omtalt i utkastet til tiltaksplanen, der bare klimaet så vidt er benevnt som en faktor som bør sees nærmere på. Klimatiske endringer har fått innvirkninger for andre forhold i samfunnet, og vil også gi endrede forutsetninger i villreinens leveområde. Klimaendringene kan føre til endringer i vegetasjon og beiteområder. Økte temperaturer kan føre til en lengre vekstsesong for planter og endre hvilke plantearter som dominerer. Dette vil kunne påvirke villreinens beitegrunnlag, da den er avhengig av lav og andre spesifikke plantearter som kan bli utkonkurrert av mer hardføre arter, som trives i et varmere klima. Snøforholdene kan også endres dramatisk. Mildere vintre og mer uregelmessig snødekke kan gjøre det vanskeligere for reinen å finne mat, da regn som fryser på snøen skaper islag som gjør det vanskelig for reinen å grave etter lav. Dette kan redusere overlevelse i vintermånedene og føre til lavere reproduksjon. Villreinens sykluser er nok noe som forskermiljøet har sett på i tidligere rapporter og avhandlinger, og bør gis et nærmere fokus opp mot dette arbeidet.

Rovdyr (predasjon) bør også gis et fokus, da endringer her kan påvirke villreinens levestandard. Økt tilstedeværelse av rovdyr kan føre til at villreinen forstyrres i sitt naturlige beite- og trekkemønster. Dette kan føre til stress og dårligere helse, samt endringer i beitemønstre som gjør det vanskeligere å opprettholde kondisjonen.

Dette er våre foreløpige innspill, og vi ser frem til videre dialog med departementet bl.a. gjennom innkalt Teamsmøte i oktober.

Med vennlig hilsen

Tinn kommune
v/ordfører Kathrine Kvåle Haatvedt (sign.)

Rollag kommune
v/ ordfører Øystein Morgen (sign.)
og leder for utvalg for næring, miljø og ressurs Per Torstein Hellumsbråten

Nore og Uvdal kommune
v/ ordfører Oddvar Svendsen (sign.)
og Jon Brun (Sp) på vegne av Formannskapet

Hol kommune
v/ ordfører Sigrid Simensen Ilsøy (sign.)